„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА

за Аустро-Угарску:

на целу годину	12 фор.
на по године	6 „
на четврт године	3 „
на један месец	1 „

За Србију:
(*у сребру.*)
На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 нов. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стефановића и браће М. Поповића код „црвене руже.“

БРОЈ 116. У НОВОМЕ САДУ, У СРЕДУ 2. (14.) ОКТОБРА. 1874. ГОДИНА IX.

НА ПРАГУ РЕШАВАЊА.

Зашто је прекинут конац благотворног делања сабора од год. 1870 и 71. познато је свакоме. Политици грофа Лоњаја чинило се поље наше црквено-народне автономије згодно за успешну операцију против нашег народа, који је први стао на супрот, у опозицију против мађароманске, помађаривајуће, тежње владајуће политике. На томе пољу он је мислио политичну опозицију Срба сломити, за то не допусти да се створи и организује темељ црквено-просветном животу нашег народа, спречив да се устројство срп. народног црквено-просветног сабора реши. Поред свега тога, што стварног, а касније већ ни формалног разлога томе не беше, Лоњаји распусти сабор, примену своје „уставне корективе“ на народ српски, — и историју тога доба знамо сви. Три пуне године прохујаше узалуд, нешто и на нашу штету, а без да се владајућа политика и једним трунком користи могла похвалити. Народ наш у томе времену само је једно ново искушење добио да забележи у рабош остали, која је такође мушки претрпео и издржао.

Да се није у народу нашем нашло изрода, који су својим држањем а и уверавањем као и делањем давали наде политици мађарске владе, да ће је кроз термопиле српске свести довести до циља јој, — за народ наш ове три минуле године биле би са свим другчије. Влада би се морала задовољити да свој политички мегдан са народом српским на другом пољу, на пољу чисте политике подели; црквено-просветно земљиште било би од тога покушаја поштеђено и ми би место у борби са државном власти, и место у чекању, већ увелико проводили време у успешном експлоатисању црквено-народне автономије, у позитивном раду ако унапређења просвете своје. То смо ми хтели; противници пак и непријатељи народа нашег хтели су оно друго, и кад нас нападоше на томе пољу, које ми хтедосмо сачувати од таке борбе, ми се морадосмо и на њему бранити. Одговорност дакле за проарчено време од пуне три године дана и за штету, коју наш народ и отуда трпити мораде, пада на главу оних који недопустише народу да се бави успешним радом у својој цркви и школи.

Но и време овога искушавања завршило се. Ми данас опет стојимо на прагу саборнице и гледамо, где сабор приступа задаћи својој, постављању унутарњег темеља, на коме ће изидати зграду наше црквено-народне автономије; гледамо где приступа радњи на устројству сабора. Пред тим важним тренутком мислимо да нам ваља застати и разгледати положај и данашње стање народа нашег у опште према државној политици, и држању ове, а исто тако и свестрани положај сабора самог То је потребно већ ради тога, што ће се по томе моћи правац и границе раду сабора схватити и обележити.

Доказивати ваљда није нужно, да је политика безобзирног поступања, политика насиља, коју је Лоњаји према народу српскоме овде и на пољу црквено-народног живота инаугурисао, не постигнув очекивана резултата, учинила фијаско. Силом се није могло учинити код Срба ништа; то је лекција за мађарске државнике из тога покушаја. Малери, који у томе времену задесише ту политику и са други страна, трулеж у самом извору, из ког је потицала, опасност од снажеће се народносне оцозиције у земљи, уз познање финанцијалне пропасти, на чијој се обали уједанпут видеше пештански власници: све то скупа изменуло је у данашњим данима битно одношај владајуће политике према народу нашем. Ми не велимо да је у Будим-Пешти овладала меродавним круговима правичност и да је владајућа политика одустала од тежње оној цељи, коју је већ дуализам у свом постанку Мађарима истакао и која је обележена појмом „мађарске државне мисли“; не кажемо да се у владајућим круговима дошло до познања прави интереса самог мађар. народа, те по природи тога спознања и до напуштања досадањег и по сам народ мађарски као и Угарску убитачног правца државне политике; али је факт, — и то тврдимо — да се дошло до увиђења: да инаугурисаној политици насиља недостаје потребна снага, којом би се могао водити рат сасвим незадовољним елементима и на свима пољима. Владајућа политика доспела је на ону тачку, на којој се данас мора задовољити не стварним добитцима и победом, него и самом онаком сенком, којом ће моћи пред невичним очима заклањати свој ауторитет. Другим речма: она је на путу своје ретираде, свога узмицања и сад се само стара о томе, како ће своју ретираду пред својим народом и страним светом у што лепшем виду извести. На ово је присиљава сама државна немоћ, која се данас тако јако осећа, да је није могуће ни чим, па ни лармом пештанског новинарства прикрити. Може се баш рећи, а да се не погреши, да је владајућој политици државној већма стало за тим да, курталише борбе са народом српским на нашем црквено-народном пољу, него што је нама самима, јер јој за борбу на све стране, недостиже снага.

То нетреба сабор наш да изпусти из вида, јер је то врло важно по држање његово према држави, при грађењу устројства саборског. Владајућа политика државна, етајала је на пут уређењу наши црквено-народни унутарњи одношаја без оправданог разлога, али под изликом, да је саборско устројство од год 1870 прекорачило круг зак. чл. IX. год. 1868. омеђашене автономије, а устројство сабора од год. 1871. вратила је немогав ни на који чланак истога применути позитивну а оправдану замерку. Ово баш потврђује истину свега онога, што мало пре рекосмо о узроцима, који су за три године дана зауставили природан и напредни ток нашег просветно-народног живота. Из тога би ми могли само овај логичан закључак извести: да наиме устројство сабора српског, онако како је према приметбама владе у први мах исправљено и на ново горе поднешено, и ако је враћено опет натраг не потврђено, није ускосно земаљским законима, те да по томе суштину његову влада данас, према општим околностима, мора потврдити. Концесије какве дакле у том погледу према држави и на уштрб саме автономије народне не само да сабор неби смео чинити, него ту данас државна власт више и не тражи. Сабор по томе мора до ижвице исцрпити у корист народа извор автономије народне. И какав је данас у ствари положај државне саме и народа нашег према владајућој политици, сабор је у прилици, да може себе учинити органом на своме земљишту потпуно самосталним, те би по томе био грех и помислити, да се, незнамо из каквих обзира и незнамо ради каквих „опасности,“ од сабора српског начни неки „биро,“ неки административан орган мађарске владе, све кад би се у опште смело помишљати на неко „попуштање у начелу“ тога ради „да се добије позитиван, чврст основ за даљи рад“ — као што неки апостоли попују.

Народ српски, који је мушки и јуначки претрпео да му толике буре пређу преко главе, показао би, да га није свест о праву своме и старање о будућности својој до сада у држању опредељавало, ако би се данас показивао вољним пред ма којом варком отступити од потраживања свију права које га иду, и ако би они а, које је послао да у име његово раде допустио, да ради мниме какве опасности које нема, напусте правац начелни, те по цену губитка оне самосталности, која сабору црквено-народном по зак. чл. IX: 1868. иде, према државној власти, пођу да одкупе дефинитивно решење спора међу народом и владом на црквено-народном пољу нашем.

Притисак пак који је у цељи изнуђења концесије синодским закључцима учињен, не треба никога да смете или заплаши. Епископат као таки за услуге појединих владика, које влади и тако нису ништа користиле, награђен је с тим, што му се дала могућност попунења, коју је он у своју корист и експлоатисао, исцрпео.

Сљеди дакле из свега то: да данашњи сабор при грађењу устројства нема се обзирати ни десно ни лево, него држати се у основи правца, ког је слободоумна народна странка обележила још у свом нацрту од год. 1870, и све што од тога може отпасти, то су определења, која је влада с неким оправдањем обележила као така, која прелазе границу народно-црквене автономије; остало све нека уђе у устројство које се сад спрема, и ми смо према владајућим околностима уверени, да ће влада таки саборски штатут морати данас потврдити. Одношај дакле сабора овога према влади данас је прописан како правом народа нашег, тако је исто и одређен општим политичним положајем. А унутарњи одношај сабора самог према народу обележен је самим изборима посланика саборски. Овај сабор по саставу своме још је једнако онај исти, који је био год. 1870. дакле онда, кад је самој унутарњој борби народа ваљало дати спољни облика и израза, што се тиче правца и начега просветно-народне политике наше. Народ је и касније бирајући бирао са првог свог становишта и под првом заставом, за то је и бирао увек једне људе и то оне, који су тада стојали на чистом становишту слободоумне народне странке, којој је и правац познат и цел јасно обележена и од целог народа прихваћена била.

Све дакле, што би одступало од чисти начела која је слободоумна народна странка истакла за путеводу народу српскоме у његовом црквено-просветном развитку, неможе наћи у народу одобрења, ма то за моменат и имало неке мниме вредности, јер народ нити хоће нити може ударати натраг с пута, који му је једино спасоносан. И тај обзир ваља сабор да не губи из вида приступајући делу које га чека, пак онда нема опасности да неће сигурно стићи мети, која народу пред очима лебди. =.

ИЗЈАВА ЧЕШКИХ ДЕКЛАРАНАТА.

Заступници чешког народа који према земаљском сабору Чешке стоје на становишту своје познате „декларације“ управили су преко земаљског ландмаршала сабору ову изјаву:

„Ваша пресветлост! Пошто смо ми потписани посланици изборима земаљским од 3. 6. 9. и 13. јула о г. позвани да заступамо политична начела и интересе већине народа у Ческој, држимо, одговарајући на позив високог председништва од 23. сеп о. г. да се пристоји, да изјавимо, како ми нашу мисију схваћамо.

Значај овога мандата, глас већине земаљске не може данас никоме нејасан бити: то је протест већине против повреде њених хисторичних и природних права. Кад очевидна већина једне земље, већина по броју народа и плаћању пореза у конституционалном организму за обрану својих добрих права нема боља средства него да протестује против парламентске радње, или шта више, да се уклања од ње, онда је чисто јасно, да та институција њено право толико скраћује и обара, да неможе се надати да је ће само средством убеђења путем парламентарне радње на меру једнака права дотерати.

Кад би већина становишта и порезе, као што би право и богу мило било, и већина заступства земаљска била, то да боме, неби имала нужде, да пусти да мањина за њу, шта више против ње законе ствара, она би просто ту неправду надглласа и себи равно право прибавила.

Али да у Ческој у корист већини земаљској уставним путем није могућа реформа, показује искуство: јер кад је већина земаљска после жестоке борбе далеко надмашују, управо већину од две трећине добила, онда се мањина земаљска латила познати средстава, да присуство три четвртине чланова које је нужно за важне измене у закону, својим одсуством осујети.

Тако се већ ево више од 12 година борба око устава води, најбоље силе земаљске трошећи у неплодном рвању а и само материјално благостање много оштећујући.

Неисушни извор ови зла је *неправични земаљски изборни ред* и немогућност да се при садањем склопу сам из себе на уставном путу реформише.

И опет се неће наћи ни један поштен, а камо ли либералан политичар, који не би признао велике, свестране мане изборна реда.

Они, који су у Цислитави политичне владавине дочепали се, хвале се да су најжешћи поборници слободоумних начела.

Али да је њихово слободоумље чисто, онда неби уживајући сву власт као што заиста јесте, могли допустити, да постоји такав изборни ред, који велики део становништва од избора сасвим искључује и велику множину оних, којима то право оставља, ограничава на индиректно вршење тога права. Кад би код њих важила толико једнакост држављана, то заиста не би они хвалили онај изборни ред, који стародревној подели народа на сталеже само други лик даје и под именом заступство интереса препоручује, само за то што иде у корист интересима извесних партаја, а овамо најважнији интерес, интерес правичности, што је темељ свакој здравој државној згради, сваком уставу очевидно руши.

Друга је неправда оно познато, у сабору често доказивано запостављање сеоског становништва иза варошког, неједнакост варошки и сеоски изборних срезова, и њихов нецелисходан склоп и географична подела, даље код велепоседника искуством осведочена лакоћа да се мајоришe, шта више да се договором мањих поседника искључи прави велепосед.

Привилегија, коју ови мањи поседници уживају, у ствари је што најнечувеније и по државу најопасније; како данас партаје стоје, може се набавком неколико малих добара, велепосед надјачати. Већина и само у једном гласу код велепоседа Чешка даје једној или другој странци мајоритет од две трећине у сабору и доминирајући положај у државном већу.

Ма каква сила, која би хтела неколико милиона да потроши, да покупује имања добра у Чешкој, може тиме одсудна уплива у судбину Чешке и Аустрије задобити.

Поред ових и других неправда у изборном реду за нас посланике ческе народности највредљивије је оно неједнако подељење изборни права и изборних срезова, које има ту јасну цел и неопоречив успех да нам славенски елеменат, до измајсторисане мањине доведе и немачкој маси надмоћије у уставу да осигура. Ова тенденција неда се ни вишим давањем пореза, ни иначе оправдати, али лако разјаснити: У оно доба, кад је изборни ред створен, стало је било Аустрији за тим, да хегемонију у Немачкој опет задобије и ради те цели морала се Аустрија што се више дало немачком показати, и хтело се да се они елементи оснаже, који би тој немачкој политици на услуги били, те тако се морао и изборни ред у свакој земљи према томе ad hoc удесити. Тога ради је становништво славенско у Чешкој при стварању гласова скору у трећину украћено и оно надмоћије малих велепоседника, који по порезу нису јачи од обичних земљеделаца, и од којих свакидашњи власници на влади могу ради многоструке зависности њихове себи увек послушну већину створити уверено. Ово је така околност која истина свакој влади, која је из једне странке изашла, може неко време на услуги бити, али и свакој странци опасна бити може а стабилности државној никако неможе услуге чинити. Сви заступници чешке народности протестовали су одмах у првој сесији земаљска сабора против неправде, која је истој народности тим изборним редом учињена; они су и после тога више пута наглашавали, да тај октроисани изборни ред не може сматрати ни за што друго него за провизорију, за просту наредбу владину, пошто је круна у октобарској дипломи, која се опозивати неможе, одрекла се тога, да ће икада без суделовања земаљског сабора какав земаљски закон стварати; они нису даље ниједну саборску седницу пропустили, а да не поднесу предлог, да се изборни ред реформише, шта више њиховим трудом и таки је изборни ред склапан и закључен, који, и ако је према навали околности само релативно добар, ипак је једнакости права и правичности више одговарао.

И влада је обећавала да ће поднети предлоге за изборну реформу, ма да се досадникад није тога посла озбиљно прихватила.

Сва мука заступника већине земаљске да дође до правичне реформе у самом земаљском сабору, пропаде са одупирања мањине, која нехтеде једном задобивену привелегију напустити и у том поседу брани се са законским клаузулама, које, ако октобарска доплима, која се опозвати неможе још важности има, по праву немогу постојати, које миру, правом уставном животу у земљу недаду.

Још при почетку прве сесије саборске заузеше се заступници чешке народности за то, да се заступство, које је сазвано на основу тако неправедна изборна реда неможе узети за израз воље зе

[illegible] на преговор

мањске, и кад се сав друд око реформе истог безуспешан показао и напоследку скоро већ и до те опасности дошло, да ће та измајсторисана већина повређујући слободу самоуправе земаљске, своје државно право тако да му повратка небуде у руке дати не целокупној држави него новој таковраној цислитавској држави, онда су чешки посланици разложивши њихово правно становиште и доказавши неуредност и безправност тадашњег земаљског заступништва у познатој декларацији изјавили да ће са сабора отићи.

При томе уверењу, да нема права саборисати сабор, који је на основу садашња изборна реда сакупљен, остали су они и онда још, кад су, позвани највишим септембарским рескриптом у саборницу дошли и у одсудству немачке мањине у фундаменталним артиклима доносили своје предлоге за реорганизацију земље и њена одношаја према држави са већином, која је износила две трећине целокупна заступства.

Оних тада изречених правних начела држимо се ми и сада. И данас смо ми готови са пожртвовањем учествовати у раду уставном по земљу и државу, ако се нашој народности на то правичним изборним редом даде земљиште, без кога неможе бити, земљиште на коме јој се неће отети право самоопределења, де неће бити само сателита, једној политично-народносној странци, чије коловође у својој безобзирности и народној надутости тако занесу се, да доказују да је право да њихово племе над другима влада, те у нашем добу слободе и просвете, једној раси привилегије траже.

Али ми нити можемо трпити таку привилегију нити је за нас тражимо.

Ми тражимо правде, ми тражимо непартаична испита наших правних потраживања, тражимо једнака заступства. Нека нам се неодговара са позивом да дођемо у садашњи сабор и у њему своје предлоге за реформу да поднесемо. Ко се сећа тога како је већина овога сабора склопљена, креирањем нових партајних гласова увлачењем административним путем добара, која ни то право немају у земаљску таблу, давањем права избора странима и покојнима, оним извиканим куповањем добара и гласова, тај неће онај позив у озбиљности изрећи.

Скоро две трећине земаљска становишта добише услед тога само трећину гласова, а немачка трећина народа две трећине скоро гласова. Ваља помислити, да је тим већ доста оштећено славенско становништво; али заступницима Немаца у Ческој неби то доста, имајући већину ови су изборни ред више пута прекрајали, али навек у даљу корист Немаца а на већу штету Чеха.

Од те већине тражити, да уклони неправду, која је чешко племе притисла то би узалуд било. Изгледа као подсмеј, кад онај, који је моментано јачи, и хоће безобзирце својим згодним положајем да се користи, противнике при тако не једнаким условима у бој позива.

И зар није немачка партаја саборницу in corpore оставила, кад су тамо са већином од две трећине фундаментални чланци од заступства на истом темељу сабраних вотирати.

Зар већ није свакоме јасно, да у уставној борби у Чешкој данас не разне врсте политичних странака него просто два племена једно према другом стоје.

Је ли дакле право да један или други иште да сам себи судија буде.

Божијом вољом чешко и немачко племе уживa ову лепу земљу. Ни једно не може другоме његов део одмерити, наједно нетреба друго да силом надјачава или искључује.

Ако хоће да као браћа заједно у наследству живе, то се мора најпре чисто означити шта је чије или по својевољном договору или по пресуди виша непартајична суда. Једно или друго готови смо да примимо. Никад пак нећемо учинити народно убијство, остављајући наше поштено право на милост и немилост противнику, који нам се досад тако мало правичан показао.

Ми хоћемо да се поравнамо, безусловно покорити се нећемо никад.

Ми смо готови и на заједничку саборску радњу у сваком заступству, које стоји на правничком темељу и од кога се немамо плашити, да ће гонити нашу народност, да ће продати наше земаљско право. Али ми нећемо да нашим присуством дајемо формално легалност законима, који прете опстанку наше народности, нити хоћемо да будемо принуђени на онај недостојан поступак да свагда кад се вотира закон. који је против нас из саборнице излазимо.

Ми хоћемо поштено и отворено, да учествујемо у уставној радњи у земљи, ми хоћемо и интересе целокупне монархије с пожртвовањем да заступамо, ако се наш вапај за правдом послуша.

Више од дванајст година већ бије наш народ тежак уставан бој с многим жртвама и невољама, с небројеним изборима и другим изјавама воље, са таком дурашношћу, достојанством и лојалним владањем, који показују да је политично зрео, показују каква му је морална вредност, како је необоримо његово уверење, колико је дубока његова правна свест.

Ко поштује глас народа, ком слобода речи није празна реч, тај ће је и политичним противницима дати. Заиста мало се куражи иште и показује, да је врло мало слободоумља и поштовања права онде, где се јасан глас читавог једног народа угушује тим, што се његовим повереницима силом или на основу ништа неважећих нормалних разлога, десет пута узастопце даван мандат одузима.

Да се борба утиша, да се мир у земљи поврати и с њиме и снага Аустрије тиме се неће постићи. Решење не лежи у том да једна странка другу надмајорише, него у поравнању уз посредовање круне. Ми апелујемо на правдољубље немачка становништва, ми апелујемо на круну, којој без сумње у свако доба пристоји, да правди уважења прибави и мира да начини међу својим народима.

У Прагу 1. Октобра.

Др. Франц Палацки. Др. Ф. Л. Ригер. Др. Браунер. Д. Цајтхамер. Др. Јозеф Прахенски. Др. Јозеф Риха. Др. Јован Јерабек. Јозеф Гецел. Јован М. Черни. Винценц Хаузман. Др. Адолф Скопец. Ј. Јиречек. Др. Клауди. Вевцел Зелени. Др. Јозеф Фрич. Фр, Ф. Јерабек. Антон Кодера. Др. Станислав Најман. Јован Тиле. Др. Едм. Канзл. Карл Шварц. Др. Лауренц Спатек. Јозеф Климеш. Др. Јаблонски. Др. Јован Ваничек. Франц Најбауер. Фр. Фачек. Алојс Олива. Др. Хавелец. Клајзл. Хенрих Хоура. Др. К. Матуш. В. Пражак. Др. Седлачек. Др. Венцел Коталиг. Иг. Затка. Форел. Фр. Фиала. Адалберт Хлинка. Др. Јозеф Милде. Фр. Новак. Славик. Јован Граф Харах. К. Фабер. Винценц Хевера. Јос. Сајгершмит. Ем. Клетечка. Бласиус Микса. Јов. Кроуски. Фр. Ритер од Пстрос. Др. Зверина. Др. Бездех. Др. Јован Зак. Др. Ламберт Хеслер. М. Шене. Антон Каска. Алојс Бацлавик. Др. Грегор. Хартл. Јозеф Ладислав Машек. Плацер. Др. Франц Скрејшовски. Др. Рот. Јован Румл. М. Кубичек. Др. Гринвалд. Махачек. А. Калес. Др. Кралерт. Др. Антон Порак. Др. Улрих. Полак. Егиди Јан. Др. Штетка. А. Врба. Др. Томан. В. В. Томек.

ХРВАТСКИ САБОР

Седница LXXXI од 26. септ. (8. октобра.)

На дневном је реду прво читање зак. основе *„о устројству управе политичке у краљевини хрватској и Славонији.“* Одборов извештач *Ј. Музлер* пошто је прочитао речену зак. основу, узе реч.

Вис. сабore! Предлежећом зак. основом о устројству политичке управе, којом се одељује судство од пол. управе, постићи ће се добро судство и добра управа. Пракса нам је доказала, да се данашњи сустав неможе и неда дуже без уштрба на јавну управу, како политичку, тако и правосудну, задржати с тога, што данашњи сустав, у којем су три управне области, дотично три молбе, наиме котарска, жупанијска и владина, од који је жупанијска само као посредујућа област те као молба све предмете а и оне, који су строго управне нарави, делокругу жуп. скупштина подвргава, пречи једноставну и брзу управу; надаље што је данашњи апарат за нашу земљу прескуп и што је већ посвемашње раздељење судства од полит. управе законом изречено. По предлежећој основи установљене су само две управне власти као молбе, па у том баш лежи најглавније начело ове зак основе, које је за пол. администрацију врло сходно.

Овом зак. основом постигава се боља и строжија администрација, јер су влади подвржени органи у дотицају с њом њој одговорни, а она опет сабору. По упитној основи јест администрација централизирана, као што је била под бахом, но разликује се битно од оне; она имала је смер германизаторни, ова пак брзе и точне управе. Деловање пак владе и њезини органа подвржно је контроли обћинства.

Др. *Вучетић*. В. саборе! За предлежећу зак. основу морам исповедити да ме је изненадила, — изненадила ме је, јер нас лишава наши стари институција, које су се у крв уједиле; преобразује лице земље наше, земља наша по упитној основи постаје нова провинција модернога сустава. Ова зак. основа подкапа ступове, руши темељ, на којем је почивало старинско наше домаће право.

Што мислите господо, овом зак. основном постићи? Мислите ли, да ће те с њом обезбедити права наша или да ће администрација постати бољом? Или мислите можда, да ће те с њом унапредити благостање наше земље, нашега народа? Не, господо, него ће те с њом произвести такове одношаје, којими нити је био нити може бити икоји народ задовољан. На овој основи, господо, обистинити ће се приречје: mit dem Herzog fällt der Mantel.

Знадем, господо, да вас нећу мојим говором увредити о несходности ове основе, но ипак узимам си слободу, изразити своје назоре о овој основи.

Једина моја жеља јест, да видим домовину своју Хрватску правом баштиницом славне Хрватске, желим да се за њу брини онако, како су се угарско-хрватски краљеви бринули; хтео би видити да жупани обнашају обичну и поносну своју част, да границе Хрватске протегну се свуда, куда су се прво протезале, желим, господо, видити индивидуалност Хрватске. Немојте, господо, захитати се одвећ на пучину морску, на којој и велике лађе тону, неповађајте се за скренским гласови, који често завађаху — у пропаст.

По овој зак. основи лице Хрватске се је променило, она је постала расцепкана, постала је као Штајерска (жагор). По овој основи постаје Хрватска као која провинција њемачка, јер ће јој се из канцеларије диктирати.

Господо нисте ударили прави тон, када сте по њемачки ову основу саставили, јер нарав народа нашега не слаже се с нарави народа њемачкога.

Овом зак. основом руши се стари устав, руши се темељ старим институцијама, а стварају се нове по туђем примеру саливене. Сабор наш одвећ брзо ради, та у кратко је време створио 3 зак. основе, за које парламент енглески, узор свих парламената, требао би какови 100 г. Земља наша променила је у ово 24 године 5 сустава; господо, то неби могао нити Немац поднети; Земља нам се је изтрошила, постала сиромашном.

Већи део народа нашега, граница и Далмација, примају из рајхсрата абсолутискичним начином установе, па бар овај сабор морао би дати домовини нашој прошлости и садањости одговарајући облик. Основа пак ова даје јој туђи облик, а ми га примајући подвргавамо се туђинцу, да нас подјарми. Основа пак ова, ако со смем послужити присподом наличи тројанском коњу, која као и он у утроби својој носи смрт и пожар. Потомци наши, господо, жалосно ће вапити: Fuimus Troes, fuimus Ilos

Од старе институције жупанијске остало је само име, именовање чиновништва предано је самовољи владе, поседници и аристократија изринута је из свога положаја (§. 15), закључци жупанијски скупштина постају илузорни, јер висе о вољи владе, централизацаја је готова, а абсолутизам је на чврстој нози.

Досада су биле жупаније бедем народу против сваког ударца, а питам вас господо где ће се сада народ моћи заклонити? Не само код нас, него свуда су старе институције пећине слободе као на пр. Енглеска, на које се није усмјелио узурпатор целе Европе ударити.

Граница је преустројена дан данас по таквој основи, па је ли моћи сазнати жељу народа? Није, јер нема слободе, граница се управља из канцеларије. Зато је најбоље, да се одма сјединимо с границом и да примимо њезин устав. Ако хоћемо, да нам се домовина уједини немојмо признати управе, која нас сећа на прне дане Бахова доба.

Али ће се рећи да смо синови новога напреднога века, па да требамо такових установа. Добро али ја питам, ко ће нам у помоћ прискочити, ко ће нас одбранити ако нам погибељ запрети. Сабор овај, који се неотвара и затвара истим кључем, неће нас спасти. Сабор овај имаде онда моћи када у њем седе дуси народа.

Основа ова носи у себи клицу бирократизма. Повест нас учи, да такове установе нису на бољак народа, оне га упропашћују. Бирократија хоће да живи, хоће масну плату да вуче, а да је тако, погледајте само на плаћевну шему чиновништва.

Основа ова носи у себи неку врсту апсолутизма, и то ненаравнога абсолутизма, јер се даје влади моћ, да прекроји лице земље по вољи. Сабор је овај одвећ доброћудан, он даје влади све у руке. Сабор морао би важне ствари расправљати, а не све влади препустити, јер свако неће ни народ ни сабор знати какву хаљину влада кроји земљи и то без мере. Сви су досадањи сабори врло помно пазили на установљење граница жупанија, а зар да садањи сабор то мучећ мимоиђе?

Ја предлажем да повратите влади предлежећу основу, док се граница и Далмација приклопе матери земљи.

Владин заступник *Јован Живковић*. Вис. саборе! О предлежећој зак. основи разправљало се је пуно и у јавни листови и у одбори и додано је образложење, те неби се дизао на њезину обрану, да ме штовани г. предговорник несили, да мало дубље непромислим упитне основе. Говор штованога г. предговорника саме су фразе и ђепи изрази, па кадри лако засљепити. Ја ћу се канити сваки фраза те настојати вас уверити, да је само овај пут био могући, којим је ова основа ударила.

Да би Хрватска била велика држава као што није, неби требало части промена. Истина је, да је у 24 године било 5 сустава, али ту се је радило de nobis sine nobis. За Бахово доба биле су две промене, онда 16 јануара 1861, затим промене садржане у зак, чл. XVII од год. 1870, те промене у предлежећој основи.

Г. предговорник као љубитељ стари институција приврженик је зак. чл. XVII од год. 1870, који је код нас постао немогућим. Влада одазвала се је духу новијега времена, да се наиме одели судство од политичке управе, а да се стварани

ЛИСТАК.

ПРОПУТОВАЊЕ ВИЋЕНТИЈА БАБЕША

кроз један део свог изборног среза.

(Свршетак.)

Дознавши у путу да је Ковински солга у Дубовцу то свратимо у село. У општинској писарни нађемо солгу и на питање Бабешово, да није солга њега ради овде дошао, протепа солга збуњено да није, већ као новајлија у своме срезу хоће да своје општине упозна.

Шепртљање овог красног солге и збиља двојице оружани сережана који пред општинском кућом укочено стајаху, даде нам повода да мислимо, да је ово нами као „почасна“ стража намењено, а то с тим више, јер света не видесмо. У Гају спазимо по улицама само патролујуће сережане, и тек овде нас известише, да је свет силом оружја разјурен.

У Ковину беја певачко друштво на окупу да Бабешу почаст укажу, али је гостионичка дворана сережанима и тајним шпионим начичкана била. И сам солга беја ту издоварајући се, да то мора, јер се нереда боји. Е гле молим те! Ал ко солгу тог познаје неће се чудити што се паметније није извинити умео. Та чак и гостионичару наложио је да будним оком пази на све који код Бабеша дођу или се с њиме разговарају и да све наздравице утуби, да би о свему тачно реферовати могао.

Боже умудри — . . . . . ! Како солга није знао на коју ће мо сутра (у среду) страну поћи, то је на сваки рогаљ улице своје агенте постирао; држећи да ће мо преко Делиблата даље, покупи, све сережане и с њима у Делиблато и Мраморак оде. Почем је силом оружија и овде свет растерати хтео, али није могао, то му је души олакшало кад је од своји шпиона из Ковина извештен да смо правце у Долово отпутовали. И самим Доловцима који су на коњима и многим колима до Мраморка пред нас изашли били (надајући се да ћемо од те стране к њима доћи) претио је сережанима да их прогоне, ако се из Мраморка неби удалили.

У Долове смо у подне стигли, де нас непрегледна множина народа с бурним усклицима дочека, и то исто онако одушевљено и центрума наше бирачке војске достојно, као приликом избора.

Овде смо и ручали и конаковали. Дични Доловци спремише банкет као и Молдавци и на челу са свештеницима и учитељима посведочише да су примерни — поуздан — центрум наше бирачке војске.

Петровоселци дођоше на једним колима у Долове по нас, те тако уз пратњу Доловаца пођемо из јутра у четвртак за Петровосело. На дотичном атару, дочекаше нас ваљани Романи шњиовим примерним трговцима Србима, са млоштвом коњаника, кола и одличном депутацијом са свештеником на челу, те уз грување прангија уђемо у село.

Оде нас и мало и велико дочекало. „Се трејаске“ и „Живео“ на далеко се разлегало.

Код разглашеног родољуба трговца Марка Лолића, Србина, у стану, продужен је разговор са сељанима.

Петровосељани испратише нас до атара фердинског и с нами даље пође изврсни учитељ Доловачки Мита Вишњички даље пут Добрици. Заслуга је поглавито хвале вредног Касапиновића подкнеза тамошњег, Завишића и неуморног кортеша при избору, учитеља „Жице“, да је Добрица и овом приликом посведочила да је дојиста свешћу „добра“.

Овде је у почаст посланику банкет приређен био.

Свет је кућао и уз дивну пратњу коњаника и млоги кола пођемо за Илавцу.

Илавцани нас на атару свомо са неколико коња дочекаше и с нами у село уђу. Пред општинском кућом дочекала нас је недогледна множина света, којој на челу млогозаслужни и свеопштег уважења уживајући Манојло Николић стојаше и језгровитом беседом посланика поздрави.

Код брата му Мите Николића одседосмо и преноћисмо. Вечера — на коју је до 40 особа сазвао, беја само овако ретком домаћину српском, одговарајућа.

Сутра дан — у петак — кренемо се из Илавце преко Селеуша, Алибунара, Николивца у Влајковац де је Бабеш код Ђуре Мочоња на одмор остао.

Иланцани учинише са дочеком и са пратњом својом на одабраним коњаницима и неброј коли, ремек путовању нашем. Призора оваког бурног одушевлења врло је ретко наћи. Овде се једно са другим натецивало, е како би само што свечаније свом посланику почаст одали.

Дичне госпођице и госпође из Николићеве и других отменитијих кућа надметаше се у пожртвовању те прекосећи непровидним облацима несносне прашине допратише нас и оне до Алибунара.

Чим у романско село Николинце уђосмо, упаде нам у очи ванредан призор. На улици пред својим кућама стајаху све саме женскиње, које нас при проласку нашем клањајући се поздрављаше: мушки отвараше кућне прозоре, те кроз њих из свег грла „се трејаске — домну Бабеш“ клицаше.

Пред општинском кућом и пред црквом беху млоги сережани постирани. Да би бар колико толико сазнања о овом чуду добили станемо пред кућом једног свештеника и упитамо шта је овде? Овај нам ово одговори: „већ од три дана како солга са сережанима амо долази и свет силом растерује; — данас пак дознавши да Бабеш извесно свуда пролази, дође са свима сережанима, што их на расположењу има, растеравши прво људе са плаћања порције из општинске куће, даде кнеза затворити (ваљда заото што је држао да је кнез баш због Бабешевог долазка људе на порцију позвао), људе по улицама са бајонети растерати, попретивши сваком, да којега на улици нађе да ће га с места ухапсити; свештеницима запрети да ништа из својих соба на поље изићи несмеду, и кључ од цркве к себи узме. Известивши се подробно о овако нечувеном покору кренемо се пут Влајковца даље. Како се већ сумрачити почело, а у том и солга (који у Николинцу прекривен беја) као бесомучан са осталим сережанима поред нас пројури; то, пошто је Бабеш хтео да свакако што раније код Мочонија стигне, прођемо поред Уљме управо на Влајковце, закључивши између нас, да Бабеш сутра из јутра из Влајковца у Уљму дође.

На сваком рогљу села и сеоски градиња видесмо по шанчевима прекривене сережане. И доиста

закони и збиља оживотворе, треба то извести. Што г. предговорник вели да се овим начином неће народ наш сјединити, тврдим ја, да је управо овако спојење могуће.

Влади у стварању основе била су два пута могућа, или ићи натраг у златно доба, или се равнати по духу времена. Да се је прешло у предожујско доба, није било могуће, јер одношаји данас су другачији, а и Угарска, барем бољи државници, увиђају, да и код њих неможе стање садање дуго обстојати, ако се хоће азијатских одношаја ослободити.

Гледе наименовања чиновника морала си је влада право задржати, јер ако је она одговорна сабору, мора да су и њој подвржени органи одговорни, те тако је одговорност свуд праведно проведена.

Што се тиче поджупанијских скупштина, задржала је основа ону стародавну институцију, но уз ограничење делокруга њезинога на предмете и послове наравнога делокруга подручних политични обшина и њихово заједничке интересе; онда на вршење контроле над управом полит. обштина и саме поджупанијске области, дочим се од свакога непосреднога уплива на вршење јавне управе сасвим искључује. Тако је модерни сустав доведен у склад за старим институцијама.

Влади је било до тога, да слобода продре у све слојеве пучанства; зато је поставила у свему слободно кретање.

Што се каже о бирократизму, истина је, да се он у овој основи садржава, али у толико у колико га треба, да се уведе ред.

Устројењем двију управних области дотично молба укинуше се све ове непотребне поште дописивања, које су биле сувишне и на уштрб брзе управе. Да ће управа моћи брза бити, када се земља подели на котаре, сведоче нам земље аустријске, где су котари по двапута већи, него ће код нас бити, па управа је ипак брза.

Важана управа треба добру инштитуцију и важане органе; инштитуција је ова добра, а да буду органи важани, треба их платити, а тиме одпада онај приговор г. предговорника плаћевному шему чиновника.

Препоручујем вис. сабору, да прими предлежећу основу за подлогу специјалне дебате.

Петар Хорват. Високи саборе! И ја сам против предлежећој основи, али стојим сасвим на другом становишту, него г. др. Вучетић. Каже се у образложењу ове основе, да јој је главни мотив боља и бржа управа. Мнење о том је различито, а ја се бојим, да је темељитије мнење оних, који мисле, да ће бити управа гора. По основи овој чиновништво виси сасвим о самовољи владе, а господо, када је чиновник сасвим сапет, неће ни неможе бити искрен.

Тако господо једном за Баха усудио се је предстојник некога котара изјавити, да народ није с управом задовољан, па што му је било — скоро је био лишен своје части. Када чиновник небуде имао нигде заштите, неће се ни хтети посвећивати звању чиновничком, па тако ће само људи слабијег знања и талента обављати политичке службе. Наравно, да ће се код такових породити сервилизам прама њему предпостављеним, а ко је према својим предпостављеником сервилан, тај је прама својим подложницима тиран, па ће нам народ тако пасти у робство.

Каже се у образложењу, да је мотив ове основе, такође приштедња од 150.000 фор. Но чини ми се господо, да је то сасвим илузорно, јер ко узме судове прве молбе са полит. управом расматрати, увериће се, да ту неће бити приштедње.

У целом закону господо ја не налазим ни једне слободоумне идеје. Повест нам каже, да влада одговорна сабору, немора имати основе такове, какову нам ето ви предложисте. Додуше данашњи сустав није повољбољи, али бојим се, да овај нови буде много гори. И одношаји су наши дан данас такови да захтевају друге прешније зак. установе, као што је н. пр. била она о школском преустројству, а нетребају пак овакових.

Г. одељни предстојник истиче некоје предности предлежеће зак. основе прама зак. чл. XVII. од 1870. год. Ја признајем да је зак. чл. XVII. од 1870 год. неточан, али овај зак. чланак даје жупанијама и скупштинама право самоуправе, дочим ова зак. основа ускраћује сваку слободу. У будуће имати ће изјаве жупанијских скупштина толики утисак на владу, колико је имала стубичка корона на зак. основу о преустројству школа. (Обћенити смеј.) Кад би требало влади вотирати поверење, то би ја бану Ивану Мажуранићу и одељним предстојником вотирао поверење на 10 година. Али господо што ће бити, кад ових неоуде.

Ја предлажем, да се предлежећа зак. основа поврати влади и наложи јој се, да донесе на стол ове куће другу, која би оделила судство од полит. управе, али уједно и оставила сустав жупанијски.

Председник. Морам рећи г. говорнику, да у генералној дебати може говорити за или против предлогу, али не нове предлагати, када није подупрт по закону прописаној множини заступника.

Пл. Јосиповић. Вис. саборе! Предлежећа ова основа у колико је прерана, у толико је пагубна. Прерана је, јер би с њом требало почекати, док нам се граница неприпоји и док се територијални обсег наше земље неуреди. Иначе господо, када нам се граница припоји, морати ћемо и опет такову зак. основу претресати. Да је ова основа и пагубна, довољно доказали су моји предговорници који су против основе говорили. Влада данашња, незна се, да ли ће дуго бити, а када народ нема у своји руку кугле, (Књижевни израз за овај провинцијализам мислимо да је вузде. Оп. извест.) онда је зло по њега. Народ наш викао је на институцију жупанијску, јер му је она бедем слободе и његовога уставнога живота, што се можете лако осведочити из оног доба, када није било сабора па су само жуп. скупштине показивале, да још уставно живимо.

Што владин предстојник каже, да је и граница већ примила овакав сустав, морам изповедити, да га није примила, него јој је наринут. А како је гледе чиновника, зар да ови буду увек провизорни? Чуо сам говорити, да ће и сада чиновници бити провизорни, јер су на лето — избори, па тако бити присиљени за владу гласовати и радити. Ја молим да се ова зак. основа поврати влади, те да у сходно доба дође на дневни ред.

Затим закључи председник седницу у 12½ сата, уреквав идућу за сутра у ½10 сати пре поднe.

ДОПИСИ.

(Т. С. В.) Беч, 25. септ. (*Рајхсрат. Земаљски сабори. Протест старочешких посланика. Др. Мајерхофер. Окружница министра Штремајера. — Бисмарково ропћање. Гроф Хари Арним.*) Рајхсрат сазван је царским ручним писмом на дан 20. окт. т. г. Међутим сабори земаљски још једнако трају, ма да немају бог зна каква посла. Рад њихов ограничен је само на административну струку. У сабору пашком налазе се и они седам младочешки посланика, који се одвојише од чешке државоправне опозиције, и који мисле да су овим чуда учинили, а овамо су само радили у корист противничким Немцима а на срамоту своју и на уштрб јединству и хваљеној самосвести чешког народа. Старочешки посланици управише јуче на саборског председника (Oberstlandmarschall) писмено, у коме правдају изостајање своје и уједно протест улажу против нове изборне реформе, за коју се у реченом акту вели: „да је неби било и да је неби могло бити да су уставоверни Немци одиста либерални, јер нови закон нити је праведан нити одговара напредњачким начелима, а најмање основима државним и земаљским, пошто је скројен и удешен за један народ само, за једну партају и за један и то велепоседнички и трговачки сталеж.“ Чланови саборски одговоре смејом и на предлог председника Карла Ауерсперга донесу закључак, по коме се чешки посланици као мандата својих лишени, сматрати имају. Тако изгледа та хваљена помирљивост наших Немаца, тако им изгледа „либерализам“ њихов, ког већ до неба дижу, тако им изгледа девиза њихова, коју су тобож изтакли и која гласи „Gleiches Recht für Alle.“ Јадна „једнакости,“ и још јаднije „право“! Куда ли сте избегли?! Овде вас нема више. Мора да сте у „Францјозефсланду“ нашли боље скровиште, јер тамо се за цело народи неморају бојати неправде, а „једнакост“ бар тамо није празна и шупља реч!

Бивши бечки посланик у рајхсрату и председник аустријског кредитног завода др. *Ф. Ц. Мајерхофер* умрио је ови дана. Место, које је он у већу државном испуњавао, попуниће се скорим. Избор новог заступника обавиће се кроз који дан.

Министар просвете др. *Штремајер* управио је на све универзитетске деканате у Цислитави циркулар, у коме се препоручује академичким властима, да ове строжије настојавају над тим, да слушаоци редовно посећују предавања, у која су уписани и да се испитачи при државним испитима строжије имају придржавати закона постојећих. Ова је окружница министарска у неким круговима добар утисак причинила, у ђачким пак проузрочила је велико незадовољство, што је и поњатно кад се узме, како су *бечки* ђаци (бар већи део ових) научени на комотан живот. Прашки ђаци уложили су јавно ограду против министрове наредбе, велећи: „да се иста неможе односити и на факултете прашког свеучилишта, пошто су сва предавања, која се овима држе, добро посећена и пошто је опште познато, да су чешки ђаци вредни.“

Иначе се баве листови наши најновијим догађајем у *Берлину*, који најбоље показује, у колико је већ Бизмарк успео у самовласти његовој, управ у бесу његовом. Гроф *Хари Арним* био је за време римског конзила посланик пруски у Ватикану. Том је приликом онда већ проучио стање римске цркве и тада је већ Бисмарку у писмима и рефератима својима предсказивао посљедице, које ће имати прокламација догме о папиној непогрешности. У исто доба дао је исти Арним Бисмарку савета, како да се одклони ово. Но Бизмарк тада нехтеде послушати на оно, што му Арним предлагаше. После рата француско-пруског постане Арним пруски посланик при влади версаљској. Много којешта, што је учињено у то време, да се мир одржи између ови двеју држава, његовом се заузимању има приписати. Бисмарк осетивши да је Арним човек од уплива, да је љубимац двора, да је као државник дорастао њему (т. ј. Бисмарку) самом, уклони га са места, на ком је Арним иначе тачно испуњавао дужности. Овај хотећи се супарнику своме осветити, изнесе када оно Бисмарк инсценова хајку на поповштину у Немачкој, све оно пред свет, што је о канцелару знао, пак и савете, што је Бисмарку пре прокламације догме о папиној непогрешности, давао а које овај нехте послушати. Бизмарк од тога је доба само о томе мислио, како ће да супарника свога упропасти. Он га је обедио код двора, код краља, пак је израдио, те га ставе у стање мира. Но још то Бизмарку не беше доста. Он се је бојао Арнима, он је знао, да овај има писма код себе, која би могла Бизмарку шкодити, и да зна за све тајне његове, па зато је гледао да га сасвим немогућним учини. На Бизмаркову заповест обеде Арнима, да је као посланик у Версаљу нека акта из архива себи прибавио, и да је тиме огрешио се о државни закон. На основу ове клевете ставе грофа Арнима прекјуче у притвор а стан му претресу, но без икаква успеха. Бизмарку не пође за руком да се докопа жељених писама. Ствар ће доћи пред суд и сад ће се тек показати да ли су судци немачки независни, ил ће пак оно чинити, што им Бизмарк прописао буде.

Д. Ђ. Из Црне Горе 14. септембра. — Мислим да ће бити познато, како се сваке године црногорски учитељи окупљају на Цетиње пред почетком школске године, ради начина како да се предају предмети у народним основним школама, те за то и ове године добили су позив од школске власти да се окупе на 30 н. м.

Овогодишња пак скупштина не само да је предузела рад прошлих година, но јошт је и претресала предмете, које би требовало скратити а место тога неке увести, који се на жалост нијесу још били увели. Пре и пре дошло је на претресање као главни предмет *наука вјере*, која се ове године доста скратила; јер се увиђало, да је овај предмет преобширно предаван до сада и да је запремао место ком другом корисном предмету.

За овим је сљедовало претресање *српског језика* и то, дал се имају ђаци послуживати са граматиком (књигом) или не; нашто буде усвојено, да нипошто немају се ђаци служити граматиком но да учитељ мора при анализирању разјасњавати да се тиме одклони од ученика сваки механизам. Будући пак да ученик кад сврши IV. разред ос. шк. нема никаква појма о економији, ни у практици ни у теорији као што би требовало, то се закључило да се у IV. разред узме „Гајење пољских усјева“ у мјесто оне београдске читанке, јер се у њој ни најмање о томе неговори, а знамо да наш народ, у овоме доста јако рамље. У мјесто *псалтира* у IV. раз. уведено је *природне науке*, јер се увиђело, да ће се средством њих т. ј. предавањем истих у ос. шк. једном стати бар у неколико народним предрасудама, које нашем народу душевни полет крате. И тако су се сви предмети претресали који се предају у ос. шк. црногорским.

Послије тога буде поднешен и предлог Њ. С. кнезу Николи да би се завела за сад бар једна економска школа ђе би ђаци свршивши IV. раз. учили две године, како би се доскочило и овој народној потреби, на што кнез одма усвоји овај предлог и и одреди да се одма на Данилов-град заведе једна економска школа. На истој скупштини буде усвојен предлог г. надзорника Ш. Ковачевића, да се заведе *фонд за подпомагање учитеља црногорских*, како би се временом и овдешњи учитељи обезбједили. Морам пак јавити да је при сваком засједању био и Њ. С. кнез са својом пратњом и чисто му се могла радост на лицу опазити, видећи како се учитељи једино о срећи и благостању свог народа старају, а не да им више на срцу леже само *лични интереси*. А и гг. Ђорђе Иванић и Симо Поповић уредник овдешњег листа, посјећивали скупштину може се казати при сваком засједању и баш су поживали се као праве патријоте.

Ово пак дана имали смо срећу виђети у нашој средини два учитеља из „бивше војничке крајине“ и то гг. Ј. Магдића и М. Ратковића који су дошли да опишу обичај и њошњу народњу.

———

Из Бачког Диштрикта 28 септ. 1874. Још једнако се овде онде говори о Анђелићевом путу, односно С. Бечејском дочеку; на сваки пак начин добро сте учинили што сте ону белешку у броју 112 Заставе уврстили, где се доказива да је С. Бечејски дотични допис ласкав и т. д. ама за Бога, зар је Бечејска публика, која је за свечан дочек била — с тиме задовољила се што је онако дочекан — као већ што је? Онда нема ликовању места, јер треба да зна она незнатна публика да је с дочеком баш пала и тој осакаћено пала. Зар је она тако плитка да неувиђа да је изолирана, — ма где су друга диштрикстка места, и разне корпорације, да при тој назови светковини учествују: где су јуначки Србобранци и њима равни Молци, где виткостаси Сенћани, родољуби Аћани и Петровчани, где су стеновити Феудварчани, где хитри и халовити Туринци где дистриктски украјинци Мартоношани и Кањижани — нигде ниједног, дакле то би био гласовити окружни дочек? — Да је среће као несреће, па да је наш дијецезан као што би по богу требало да је, родољубив, да је душом и телом народни владика, па да виш болан онда дочека, наиме кад од толико година не виде диштрикт у својој средини свога митроносца, — како се утркивају диштриктски млађани коњаници, накићени зимзелом и пауновим перјем, а обучени у свечано руво, обасутим сребрним токама и пуцадма — да видиш остарину како на виловитим хатима и недогледном низу кола прате свога владику, јер сви би се дичили свога духовног архипастира дочекати у диштритској главној вароши; неби имали кашике и петље пред њега чивути и остали несрби да предњаче, — неби имале места некрштене госпе у цркви при свечаној служби божијој као сад разметајући се и растресајући се парадирати, гурати и турати се, неби онако тесногрудно и очајно пјеније било у храму, већ би се разлегало и орило до бога милога, не би се свечан обед држао у јаслама Шоршовим — поред велелепне и украшене дворане диштритске — и важаног угоститеља Србина Николе. — Не би по ручку чамила велика бечејска пијаца и била пуна празнине, но било би ту начичкано момчадије и девојака, видило би се ту небројено диштриктски орлова и српски сиви соколова, вило би се ту дивно бујно гранато велико коло, све би то раздрагано, умилноуврујано, узхићено — весело било. — Неби шиверио владика у повратку кроз њему оставши мрски Феудварац већ управо у отличној свити и големој пратњи одјездио би на високи Србобран, те ту би тек постигао врхунац славе родољубног и гостопримног дочека, а на развалинама шанчева „Србобрана“ грмиле би начичкане свечане и грдне прангије. — Све би то тако било да је среће, да је наш владика одушевљен на све што је српско, и да је богу и народу искрен архипастир, — те не би се морао ослонити на неколико гога и кајафа.

И ово неколико редака, нека за коментар служи свакоме и свима кога се тиче.

ПОВИ САД 1. октобра. — Прекјуче у недељу, имала је овд. срп. црквеношколска општина своју скупштину, у којој је међу осталим предметима дневног реда била и кандидациона листа за успостављење патроната вел. српске гимназије новосадске. Патријарх, коме по основном штатуту гимназије припада право кандидације патронатски места, послао је општини листу, коју ниже саопштавамо, но за коју одмах морамо, и то приметити, да није ни близу онако састављена, како је то новосадска општина очекивати могла. Има ту у листи, уз имена која су достојна поверења ове општине и таки имена, која су као противници [illegible] говорили, на преговоре

закони и збиља оживотворе, треба то извести. Што г. предговорник вели да се овим начином неће народ наш сјединити, тврдим ја, да је управо овако спојење могуће.

Влади у стварању основе била су два пута могућа, или ићи натраг у златно доба, или се равнати по духу времена. Да се је прешло у предожујско доба, није било могуће, јер одношаји данас су другачији, а и Угарска, барем бољи државници, увиђају, да и код њих неможе стање садање дуго обстојати, ако се хоће азијатских одношаја ослободити.

Гледе наименовања чиновника морала си је влада право задржати, јер ако је она одговорна сабору, мора да су и њој подвржени органи одговорни, те тако је одговорност свуд праведно проведена.

Што се тиче поджупанијских скупштина, задржала је основа ону стародавну институцију, но уз ограничење делокруга њезинога на предмете и послове наравнога делокруга подручних политични обшина и њихово заједничке интересе; онда на вршење контроле над управом полит. обштина и саме поджупанијске области, дочим се од свакога непосреднога уплива на вршење јавне управе сасвим искључује. Тако је модерни сустав доведен у склад за старим институцијама.

Влади је било до тога, да слобода продре у све слојеве пучанства; зато је поставила у свему слободно кретање.

Што се каже о бирократизму, истина је, да се он у овој основи садржава, али у толико у колико га треба, да се уведе ред.

Устројењем двију управних области дотично молба укинуше се све ове непотребне поште дописивања, које су биле сувишне и на уштрб брзе управе. Да ће управа моћи брза бити, када се земља подели на котаре, сведоче нам земље аустријске, где су котари по двапута већи, него ће код нас бити, па управа је ипак брза.

Важана управа треба добру инштитуцију и важане органе; инштитуција је ова добра, а да буду органи важани, треба их платити, а тиме одпада онај приговор г. предговорника плаћевному шему чиновника.

Препоручујем вис. сабору, да прими предлежећу основу за подлогу специјалне дебате.

Петар Хорват. Високи саборе! И ја сам против предлежећој основи, али стојим сасвим на другом становишту, него г. др. Вучетић. Каже се у образложењу ове основе, да јој је главни мотив боља и бржа управа. Мнење о том је различито, а ја се бојим, да је темељитије мнење оних, који мисле, да ће бити управа гора. По основи овој чиновништво виси сасвим о самовољи владе, а господо, када је чиновник сасвим сапет, неће ни неможе бити искрен.

Тако господо једном за Баха усудио се је предстојник некога котара изјавити, да народ није с управом задовољан, па што му је било — скоро је био лишен своје части. Када чиновник небуде имао нигде заштите, неће се ни хтети посвећивати звању чиновничком, па тако ће само људи слабијег знања и талента обављати политичке службе. Наравно, да ће се код такових породити сервилизам прама њему предпостављеним, а ко је према својим предпостављеником сервилан, тај је прама својим подложницима тиран, па ће нам народ тако пасти у робство.

Каже се у образложењу, да је мотив ове основе, такође приштедња од 150.000 фор. Но чини ми се господо, да је то сасвим илузорно, јер ко узме судове прве молбе са полит. управом расматрати, увериће се, да ту неће бити приштедње.

У целом закону господо ја не налазим ни једне слободоумне идеје. Повест нам каже, да влада одговорна сабору, немора имати основе такове, ка-

---

— као што Бабеш рече: — да је какав најстрашнији арамија са својом разбојничком четом сеоској сигурнутости попретио, солга ни у пола овако строги мера, за очување иметка и живота сељана, употребио неби. — Елем дали знате то, ви земаљски (народносни) посланици? да ли знате да сте сваки за се и од најгрознијег арамбаше гори и опаснијв?

Само вам сад још то треба, да вам се, и најиме граничарским посланицима — нека голема свота новаца као награда, на ваше главе испише!

И у овом случају без сумње да би темишварска жупанија најзначајнију своту определила.

Како је наша бивша 14 та српско банатска граничарска пуковнија на 4 жупаније разчережена, то смо имали дивне прилике да се са оваком упознамо. Крашовска беја спочетка свом силом настала да у свакој општини и најмањи дочек осујети, али се све то о резолутну свест тамошки становника разби, и с тога је своје предходне мере блажила. Торонталска жупанија као да је само тај налог својим солгама издала да пуцању прангија на пут стану и општинским поглаварима забране да се званично посланику представе.

Темишварска пак жупанија завела је формални „Belagerungszustand.“

Са неуморним напрезањем дању ноћу летеле су солге по селима, те искупљени свет силом бајонета растеривали, све могуће претили, и затварали. Ова је жупанија све употребила, само да се нико са послаником разговарати неби могао.

А зашто! Нечиста савест, пријавост руку, и самоћудна манипулација, стрепи и од помисли да ког од а најиме посланик за њкове тајне дозна!

А да би колико толико себе за овакове насилне покоре оправдали, то на сва уста деру се како Бабеш против отачбине буни, и сажалевају што га као посланика сместа затворити немогу; а за Милету преклињу све државне одветнике да овом грозном агитатору крај учине. Сад они гоне, злостављају, затварају, и раздражују народ наш, а овамо смо и опет ми бунтовници!

Срећом што се све остале солге, који другим жупанијама припадају, задоста уверили, да су мере и клевете тамишке жупаније безстидне и гнусне лажи, којима сваки поштен патриота с презрењем у очи погледати мора.

У три окружна среза нигде ничег, само са тамишка жупанија из петни жила упела да нас као веленздајнике прогласи. „Опрости им Боже јер незнају шта раду!“

Сад изволте и на даље пимарицо „Темеши лапоку“ и сви остали најамници мађарског Израјиј ед бљувати и жуч на наше воде просипати; свет наш кињити и злостављати, ми вам само благодарни бити можемо, јер „притиснуто јаче све на више скаче“!

Праштајући се с тим без савесним одродима људског поштења и карактера, неможемо, а да им не довикнемо: „да преко јего грозно оружје коју, ал не да га на нас изкрзају, већ да га сами о себе опробају, пошто за угарском жедњеи противник већ смешећи се кроз стаклену тепсију у поноћи по све удесније прилике догледа.

и заклети непријатељи автономног живота народног и автономни тела, изложена презирању сваког честитог Србина, а има их и таки, који су се са особитом ревношћу дали употребити за оруђе против нашег народа и народни завода, па и саме ове гимназије, да све униште до корена. Па и таки дођоше у кандидацијону листу за патроне гимназији, ваљда да би јој из самог патроната, кад би случајно у њега доспели, лакше могли хака доћи.

Патријарх, да богме, непознавајући овд. околности и људе, лако се могао дати навести да ову погрешку учини, те и нехотице и она честита имена доводећи их у свезу са оним одијозним, у незгодан положај баци, но одговорност за то пада на оног, или оне, који му таки савет дадоше. Кандидацијона пак листа беше у скупштини те судбе, да је из првих пет терна по један кандидат за патрона изабран, шеста пак терна вратиће се по закључку општине патријаху натраг с молбом, да другу кандидацију састави, те ће се онда и тај шести члан патронату изабрати.

Из првих пет терна изабрани су: прота *Ал. Захарић*, прота *Милан Костић*, од свештени; од световни изабрани су: *Ст. Брановачки, Ђорђе Новић и др. Стеван Павловић.*

Кандидацијона листа са сви шест терна ово је:

I. Ал. Захарић, прота новосадски Ђорђе Грујић парох футошки, Аврам Борђошки пар. силбашки. II. Ђорђе Бранковић прота сомборски, Милан Костић прота бечејски, Алекс. Николић парох сенћански. III. Стеван Брановачки, Павле Стојановић, Коста Трифковић. IV. Ђорђе Новић, Ђорђе Кондороши, Петар Пенковић. V. Др. Стеван Павловић, Јован Радовановић, Милош Јездимировић. VI. Милош Димитријевић, Радослав Манојловић (Маша), и Ђорђе Вукићевић. (!!)

— За управитеља местни основни срп. школа изабран је једногласно учитељ трећег разреда мушких школа *Јован Угљешић.*

— У Белом-Брду, (село у даљском властелинству,) била је како чујемо нека побуна, по свој прилици аграрне природе, и да је повећи број сељака из тога места, усљед те побуне позатваран. Надамо се да ће који пријатељ отуд јавити опширно о целој ствари.

** Некакав Клајнчек заишао по вароши нашој и међу Србље, те купи потписе на некакву молбеницу министарству, у којој се моли, да исто остави у Н. Саду и на даље г. Фердинанда Месароша за директора мађарској гимназији, који је како чујемо премештен као врховни школ. надзорник у Сегедин. Од Срба потписаше дојако: Ђ. Кода. Адамовић, Миша Максимовић (!) итд. Шта још неће бити!

СРПСКОМ СВЕТУ.

У сваком народу, који је имао срца и снаге да одоли светскоме комешају, ницали су с времена на време поједини људи, који су имали живља осећаја за радост и тугу целине; који су умели благом речи да привију ране и болове, одушевљеним заносом да уздигну и занесу клонуле духове, пророчким погледом у будућност да очеличе срца, да не клону у борби — чаровитом силом своје појезије да утичу да дух и особина народа одоли садашњости, да се оснажи и очеличи за бољу будућност.

У нашем народу пониче у новије доба читаво коло народних песника, опојено бистром струјом народне појезије.

Но истом што зајечаше народне гусле у рукама неумрлога Бранка и Његоша да запесу и раздрагају срца свију нас — за мало па да заноме са свим, да их не прихвати рука **Змај-Јована Јовановића.**

Ове године навршује се 25 година, од како је наш Јовановић појавио се као песник у своме народу.

На струнама његових гусала одјекивали су у низу тих година заношљиви гласови, који су очаравали, заносили, уздизали срца свију нас. Час су те струне ромониле тихим гласом жубер-воде, час прижељкивале умилном песмом славујевом, час дрхтале нежним уздахом љубави. Сад су опет громко звале у борбу за Српство и слободу, славиле врлине и јунаштво а шибале кукавичлук и гњилу саможивост.

Све што таји и кипи у људскоме срцу; све што Србин љуби и поштује; све за чим наш народ тежи и жуди: умео је песнички геније **Змај-Јована Јовановића** да упије у своје срце, да прекали и претопи у жару своје маште, па да разлије неодољивим чаром у сва срца, која осећају оно што је лепо и узвишено.

А само онај народ, који уме да поштује људе што му уздижу снагу у садањости, да га окрепе да створи себи бољу будућност — тај је народ заслужио да се у њему рађају велики људи.

Са жељом да од стране народа одамо скромно признање заслугама нашег народног песника, састали смо се и углавили: **да дана 20. окт. (1 нов.) о. г. прославимо 25 година дана, од како се Змај-Јован Јовановић појавио на пољу нашега песништва.**

Свечаност ће та бити реченога дана **у Новом Саду**; подробнији програм исте објавићемо посебице други пут.

У то име, част нам је, **позвати свеколике поштоваче појезије нашега народног песника на ту свечаност**, да то буде достојан израз поштовања нашег према заслугама великога народног песника и књижевника.

У Новом Саду 1. октобра 1874.

Одбор за прославу 25-тогодишњице Змај-Јована Јовановића:

Перовођа: **А. Сандић.** Председник одбора: **Јован Бошковић.**

Одборници:

Александар Јовановић, др. Лаза Костић, Никола Параскијевић, Стеван В. Поповић, Ђорђе М. Поповић, Ћира М. Поповић, Љуба Стефановић, др. Јован Туроман.

Председница женског одбора:

Милица Јовановића.

Одборнице: **Јелена Бошковића, Ида Брановачка, Милица Јојкића, Катица Манојловића, Анка Милетића, Минодора Полит-Десанчића, Јелисавета Натошевића, Нана Натошевића, Анка Павловића, Јустина В. Поповића, Јулка М. Поповића, Марија Туроман.**

НОВИЈЕ.

— У врајанинском сабору интерпеловала су 27 септембра о. г. Младо-словени владу за то што је навалила да понемчи Словенце и доказаше, да школски инспектор Пиркер народне учитеље гони да понемчавају словенску младеж. На средњим школама туже се Словенци, само су Немци професори, народни чиновници код управе прогањају, се поштански и телеграфски чиновници шаљу се у далеке пределе само за то што су Словенци; у кратко ни у доба најгрђа апсолутизма није тако народ Словенски гњечен као сад кад је први министар Ауерсперг. Читање интерпелације, више је пута прекидано од немачко-либералних заступника са извјавом једа и љутине.

— Загребачки сабор примио је владину основу о преустројству политичке управе, и у специјалној дебати, са врло малим изменама.

— Далматински земаљ. намесник ф. м. л. барон Родић одступио је са тог свога места, због тога, што се српском језику неда оправдано место у тамошњи средњим школама.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

СТАРЕ КЊИГЕ.

Народне песме I. II. и III. од Караџића, Петрановића, Стојадиновића, Милосављевића, Поповића и свију осталих скупљача, затим народне приповетке, (нарочито од А. Николића-пословице, све језикословне ствари од Караџића, Даничића Хаџића-Светића и т. д. Старе листове, Гласник ученог друштва 1, 2, 8, 9, 10, 11, 12 и 13. Летописе српске, 1, 2, 3, 4 7, 8, 9, 10, 11, 12, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 32, 36, 38, 39, 40 50, 65, 80, 81, 82, 88, 83, 97, 101. Književnik I, Pjesnici hrvatski od I, Kukuleviča. Viek od Račkog. Дела С. Милутиновића, Сарајлије, Osman Gundudića, Pesme Stanka Vraza I. i II. део, песме Мушицкога I. део и све остале књиге што се на језик, живот и обичаје нашег народа односе; затим Земља и природни појави, на њој од Бокстова, Јеванђеље природе I. део и све друге књиге од важности купује наш антикваријат.

У Панчеву 1874.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

НЕКА ПРОЧИТА СВАКИ УЧИТЕЉ.

„Рад у првом разреду осн. шк.“

Под тим насловом рад сам да до 1. нов. по наш. изађе књига, коју сам за штампу спремио. Садржина је књиге:

1. Дисциплина у школи.

2. Наука гледана: а) цел тога предмета у школи б.) целокупно грабиво из њега за 1. разред, методички изложено.

3. Читање и писање: а) развитак методологије; б.) практичан поступак написан у продавајућој форми.

4. Рачун: а.) Општа начела при предавању рачуна; б.) неколко лекција из рачуна, практично израђених.

5. Верозакон: а) лични назора о верозакону; б.) практичан поступак при предавању библ. приповедака и избор в.) грабиво за предавање молитвица.

9. Јачање тела (ћимнастика): а.) цел ћимнастике у нард. школи са главном поделом; б.) сва вежбања за 1. разред, изложена у предавајућој форми.

7. Наставни план за 1. разред са погледом на школске наредбе.

8 Распоред часова,

Према овој садржини држим, да ћу код браће учитеља наћи оног одзива, кога оваки покушаји без сумње заслужују. Ја се поуздано надам, да ниједан учитељ и ниједна књижница школска не ће остати без ове књиге — и то не само учитељи првих разреда, него сви, који год теже стручном образовању.

Ова је књига постала на темељу вишегодишњег сопственог искуства и праксе, имајући у виду савете оних људи, који су код других народа на томе пољу као прваци признати. Зато се и уздам, да ће она потреби и захтеву браће учитеља одговорити моћи.

Књига ће изнети до 10 табака, кошта ће 40 нов. а слаће се на пријаву и то per Nachnahme. Иначе ћу радије напустити овај посао, него се у дуг упуштати. Когод ову књигу жели имати, ваља да се одма пријави, да знам у колко ми је примерака штампати ваља. Ко хоће може новце и напред послати. Скупљачима једанаста књига као награда за труд.

И тако сад зависи од одзива, да се књига штампа. Тиме ће се уједно показати и то, како учитељи оваким књигама на сусрет излазе. А да је већ крајње време да се и код нас књиге од те врсте пишу, не ће ваљда нико посумњати.

Земун 10 септембра 1874.

МИТА НЕШКОВИЋ.
вем. учитељ.

ИСПРАВАК.

„Застава“ број 107. донела је нашу саборску конференцију од 17. (24.) јула т. г. и у њојзи стенографским путем моје неколико прословљени речи, само што је наведен онај први пример погрешно схваћен. Ја сам колико се сећам ове речи казао: „И војнику је у војсци, где тако строг запт влада, законом дозвољено, да се јави старешини и самом врховном повелитељу, ако мисли да му је што лично неправо учињено. Ал има примера, где храбри и верни војници налазише се побуђени, у лице овог повелитеља на добивену заповест приметити, да је, ако се изврши од штете за отечество. Фридрих велики није био уставни владар, већ гвоздена дисциплина владаше у његовој војсци. Па ипак кад оно у седмогодишњем рату једном приликом нареди да се војска разиђе и по селима безбрижно зимује, јер од Аустрије за целу зиму неће бити нападаја, имаде пруски ђенерал ту смјелост, краљу одговорити, да он неможе тај налог извршити, јер ће аустријска војска ударити, и ову војску краљеву смрвити. Кад је Фридрих и по други пут заповедио, онда тек послуша заповест, и што је предсказао збило се. Наша аустријска војска изненадно удари и смлати непријатељску војску (14. октобра 1758 код Буковца, Hochkirch, тај пруски ђенерал беше маршал Кајт. Кад је видео да ништа не хасни, и да мора налог извршити и војску распустити, он веле да је ове речи рекао: „Wenn uns die Oesterreicher hier ruhig lassen, so verdienen sie gehangen zu werden.“ Кад маршал Даун на Буковце удари, највећу храброст је у бранењу места и гробља исти маршал Кајт показао и ту и погинуо.)

У Бечу 15. септ. ЈОЦА СТЕФАНОВИЋ ВИЛОВСКИ.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ

Овим се отвара стечај на учитељско звање у Парцу — Темишварске дијецезе.

Плата је 100 ф. а. в. у готов. 20 кибли жита, 20 кибли кукуруза, 6 хвати дрва или 60 ф. а. в. у новцу 40 фор. а. в. за стан и 4 ланца сејаће земље. Који вољу има ово званије получити нека се обрати са пуждним снабдевеним сведочанством управитељу школе Васи Поповићу. Стечај отворен је од данас 30 дана. —

Парац 22 септ. 1874. 2—3 ОДБОР ШКОЛСКИ

Бр. 292 — 4131. 2—3

СТЕЧАЈ.

На упражњено место једног вар. писара, с којим је скопчана годишња плата од 600 фр. овим се отвара стечај.

Компетенти за ово место од којих се изискује, да су мађарском, српском и немачком језику потпуно вешти имају своје са доказима о способности снабдевене молбенице за шест недеља, рачунајући од првог увршћења овог стечаја, магистрату поднети.

Из гл. скупштине магистрата и представништва сл. кр. вар. Н. Сада од 1. октобра 1874.

ИЛИЈА ПОЛЗОВИЋ с. р. велики бележник. РАД. МАНОЈЛОВИЋ с. р. субшт. градоначеник.

ОБЈАВА.

Зубни лекар др. В. Лик узима си слободу, високом племству и поштованој публици најучтивије јавити, да је 10. овог месеца у Хотелу „Јелисавета“ у Н. Саду своју праксу отпочео.

Говорити се може с њиме од 8—12 пре и од 2—6 сахата после подне. 2—3

ОГЛАС.

Част ми је поштованој п. т. публици на знање дати, да сам се с мог пута натраг повратио, и да ћу моју фотографску радњу, која се у главној улици бр. 39 налази, под мојим личним руковођењем и надаље продужити; и будући сам изврсно и способно особље прибавио, у стању сам све наручбине по умереној цени давати. Код мене се такође по умереној цени могу добити слике у групама од златне свадбе (goldene Hochzeit) Њег. екселенције грофа Пејачевића и изглед снајпски добара од Руме и Солнока.

Уздајући се на дојакошње саучешће, молим за многобројну посету. ИГЊ. РАЈЗ,
3—3 фотограф.

СРЕМСКОГ ПЛАНИНСКОГ ВИНА.

Подписани препоручује своја стара бела вина и шиљера од изврстног квалитета, који се почињући од једног акова даље у сваком квантитету најјефтиније добити могу.

Исти продаје сваке врсте златни и сребрни ствари у најфинијем фазону по спуштеној цени.

Станује у Новоме Саду у својој кући, Ћурчинска улица Бр. 1795. II. спрат

5—6 Јосиф Вајнбергер.

ОГЛАС.

На дан 13. (25.) октобра 1874 у 9 сати пре подне, продаваће се путем лицитације у српског патријархата зданију у Срем Карловци до 500 акова бела карловачка вина од године 1870 у мањем и већем квантитету, и то за готов новац.

Ко је вољан купити, нек се тога дана на лицитацији нађе.

1—1 Управа срб. нар. фондова.

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ ГОТОВОГ ОДЕЛА

За предстојећу јесењу и зимњу сезону препоручује ново отворени магацин за одело Х. Краузман из Буда-Пеште, — своје, из најбољи земаљски и иноземски штофова вготовљено стовариште, сваке врсте

ХАЉИНА ЗА ОДРАСЛЕ И ДЕЦУ

по најјетинију цену.

На позив многи овдашњи муштерија одлучио сам се за јесењу и зимну сезону у мојој радњи осим разноврсни мушки хаљина, такође и стовариште, сваке врсте

ПАЛЕТО-А ЗА ГОСПЕ И СОМОТСКИ ЋУРКОВА

држати. Јављајући то штованој П. Т. публици, слободан сам јој још дати на знање: да ја због тога, што све хаљине у том сопственом вериштату у Пешти правити дајем, у стању сам исте по најумеренијој цени дати.

У Новом Саду 14. Септембра 1874.

С поштовањем
Филијала Х. КРАУЗМАНА
у Новом Саду у Лацковићевој кући преко пута старе штедионице.

ФРАЊЕ ДЕАКА УЛИЦЕ У БУДА-ПЕШТЕ

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

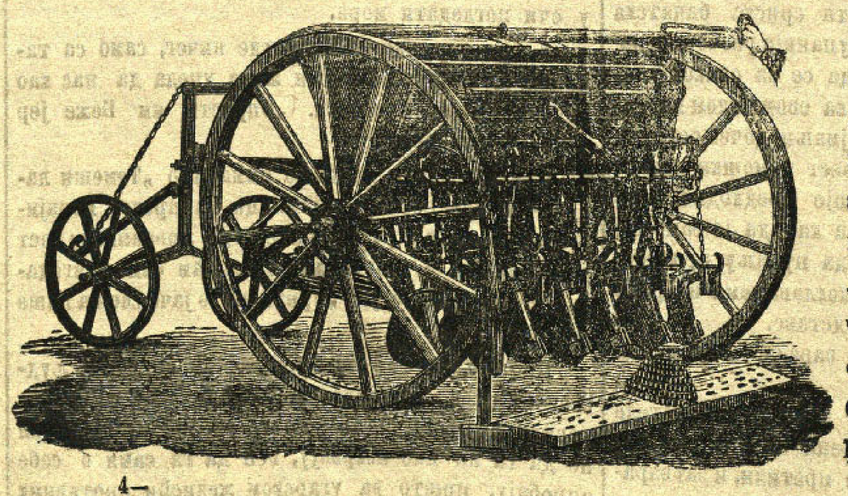

Долепотписани препоручује сејаћке, које на стовариштu у Ст. Бечеју има, и то које парају, и које без парања сеју; млинова ручних, и за теглећу снагу, који све врсте брашна и прекрупу међу даље још машина, што чисте жито од кукоља. Како сејаћке, тако су и млинови на бечкој свецкој изложби награђени великом златном медаљом.

Угљеша Крварић
Стари Бечеј у Бачкој.
4—

Властник др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију.“

Српска народна задружна штампарија.